

STATKRAFT ENERGI AS
Postboks 200 Lilleaker
0216 OSLO
Att. Per Arne Hellebust

Saksbehandler, innvalgstelefon
Irvin Kilde, 35 58 61 86

Pålegg om forundersøkelse til bygging av fiskepassasje i Helvetesfossen - samt overvåking av gytebestand og ungfisk i Tokkeåi

Vi viser til vårt varsel om pålegg om forundersøkelse til bygging av fiskepassasje i Helvetesfossen, samt overvåking av gytebestand og ungfisk i Tokkeåi, gitt i brev av 21.06.2019. Vi viser og til Statkrafts tilbakemelding på varselet, datert 30.08.2019.

Bakgrunn

Det er godt etablert at storørret har stor økologisk verdi og høy bevaringsmessig prioritet. De fleste storørretbestandene i Norge er under sterkt press og i nedgang, og miljøforvaltningen prioriterer nå å benytte de virkemidlene vi har for å snu trenden og gjenskape bærekraftige bestander.

I regulerte vassdrag er det en målsetning å avbøte effektene som vassdragsregulering har på det biologiske mangfoldet på best mulig måte, innenfor det mulighetsrommet som ligger i vilkårene i den enkelte konsesjon. I konsesjonen for Tokke-Vinjevassdraget av 8. februar 1957 er det nedfelt at departementet kan pålegge konsesjonæren tiltak for å bedre tilstanden for fisk, både fysiske tiltak og fiskeundersøkelser. I innlandsvassdrag er denne myndigheten tillagt Fylkesmannen.

Storørreten i Bandak er på et historisk lavt nivå, som blant annet skyldes påvirkninger av vassdragsregulering, spesielt i den viktigste gyte- og oppvekstelva Tokkeåi. Statkraft har gjennomført omfattende habitattiltak i de nedre delene av Tokkeåi i løpet av de siste 4-5 årene på frivillig basis, og dette vil trolig ha en positiv effekt på fisken i vassdraget. Fylkesmannen har ikke tidligere benyttet påleggshjemmelen, men vi ønsker å styre det videre arbeidet inn i formaliserte former. Dette er ett av flere ledd i den økte innsatsen for å bevare storørreten i Bandak. Bestanden synes nå å være så liten, at ytterligere tiltak må på plass for at bestanden skal komme seg opp på et livskraftig og bærekraftig nivå.

I lys av fremkommet informasjon om senkinger av Helveteshylen i forbindelse med Lio kraftverk, er det fra flere hold sannsynliggjort at ørreten kunne passere fossen og bruke oppstrøms som gyte- og leveområde. Tiltak som tilgjengeliggjør disse områdene representerer et betydelig økt

produksjonspotensiale for Tokkeåi som helhet, og derfor er en anlegging av en fiskepassasje etter vårt syn et vesentlig tiltak.

Fylkesmannens primære målsettinger i arbeidet med fiskebestander er å sikre langsiktig overlevelse, men at bestandene også er høstbare. Det vil si at storørreten i Bandak og Tokkeåi skal bringes opp på et nivå hvor det er bærekraftig med et visst uttak til fritidsfiske, slik det har blitt gjort i tidligere tider. Vi er oppmerksomme på at storørret kan ha naturlig lave populasjonstørrelser, men tidligere tiders fangster i Tokkeåi tyder på at bestanden var langt større enn de er i dag.

I vårt varsel av 21.06.2019 vurderte vi følgende pålegg:

1. Innen utgangen av februar 2020: Utrede og beskrive en effektiv passasje for storørret i Helvetesfossen i Tokkeåi
2. Kartlegge gytegroper eller gytefisk for storørret i Tokkeåi ved beste praksis metodikk, i 2019, 2020 og 2021. Vi tar ikke stilling til hvilken metode som er den beste, men forholder oss til metoden som foreslås.
3. Kartlegging av ungfisk i Tokkeåi nedenfor Helvetesfossen, inkludert genetiske analyser som viser andel storørretunger, i 2020, 2021 og 2022. Metodikk og stasjoner skal være sammenlignbare med tidligere ungfiskundersøkelser i Tokkeåi.

Konsesjonærens merknad til varselet og Fylkesmannens kommentarer

Statkraft mener at utredning av fiskepassasje bør gjøres når utfallet av den pågående vilkårsrevisjonen er klart. I forbindelse med den pågående vilkårsrevisjonen har NVE bedt Statkraft om et kostnadsestimat knyttet til en velfungerende fiskepassasje forbi Helvetesfossen. Dette vil bli fremlagt for NVE høsten 2019. Statkraft mener at dette er tilstrekkelig, og at det ikke bør foretas en ny utredning nå. Fylkesmannen fremholder imidlertid at det er et behov for å påskynde prosessen med å få på plass en vandringsløsning i Helvetesfossen, og at en mer detaljert utredning og beskrivelse slik vi forespeiler er hensiktsmessig. Dvs. at Fylkesmannen ber Statkraft om i første omgang å utrede og beskrive hvordan dette kan løses. En slik utredning kan ta høyde for ulike vannføringer, både dagens tilstand og med slipp av minstevannføring i Tokkeåi oppstrøms Helvetesfossen.

Statkraft mener også at nytten ved å installere en vandringsløsning må vurderes, ved at det må foreligge en beskrivelse av hvilket mål Fylkesmannen har for tiltaket, og hva som forventes av økt ungfiskproduksjon etter tiltaket. Fylkesmannen har som mål å øke storørretens potensielle gyte- og oppvekstareal i Tokkeåi, som et ledd i arbeidet med å sikre langsiktig overlevelse og bærekraft. Hva som forventes av økt ungfiskproduksjon etter tiltaket er ikke diskutert, men dersom en legger beregnet økt tilgjengelig areal ved tilgjengeliggjøring av øvre deler av Tokkeåi til grunn, er produksjonspotensialet stort: 8,2 km elvestrekning inkludert 1670 m² gyteareal og 148 000 m² vanddekt areal ved 1,3 m³ med gode skjulforhold¹. Dette vil kunne utgjøre et vesentlig bidrag til Tokkeåi som helhet. Fylkesmannen fremholder derfor dette punktet, som i varselet.

Statkraft har ingen innsigelser til kartlegging av gytegroper eller gytefisk, punktet blir uendret.

¹ Pulg, U. m.fl. 2018. Kartlegging av gyte- og oppvekstområder for storaure i Tokkeåi i Telemark 2015-2017. LFI-Rapport nr.: 307. 42 s.

Når det gjelder kartlegging av ungfisk inkludert genetiske analyser som viser andel storørretunger, peker Statkraft på en metodisk utfordring knytta til å avgjøre hvorvidt enkeltindivider tilhører storørret eller ikke, fordi grunnlagsrapporten (NINA rapport 1050²) benyttet kun to innsamlingsområder fra Tokkeåi. Statkraft mener følgelig at det bør gjennomføres en nærmere genetisk analyse med større oppløsning som kan ligge til grunn for fremtidig overvåking og tiltak. Videre mener de at omfanget av en genetisk kartlegging bør utvides geografisk og tematisk, og at andre aktører også bør delta i finansieringen av dette. Fylkesmannen er til dels enig i at det ville vært fordelaktig med større oppløsning (flere prøvetakingspunkt i Tokkeåi) for å med større sikkerhet tilordne individer til en understruktur (storørret eller ikke) basert på allelfrekvenser. I dette pålegget tar vi utgangspunkt i kunnskapsgrunnlaget som foreligger i dag, og genetiske analyser av ungfisk vil kunne gi relevant informasjon om allelfrekvenser og potensiale for tilordning til gruppe. Fremover vil det imidlertid bli svært aktuelt med en ny og utvidet genetisk kartlegging, men fortrinnsvis en tid etter siste genetiske kartlegging. Dette for å hindre overlapp av familielinjer, og dermed sikre et bredere genetisk utvalg. Fylkesmannen opprettholder punktet.

Kommentarer fra andre aktører

Naturvernforbundet i Midt-Telemark sendte uttale av 31. august. Her spørres det hvorfor påleggenes del 2 og 3 er begrenset til tre år. Fylkesmannen har valgt en periode på tre år til å begynne med. Dette er ikke til hinder for at tiltakene/overvåkingen kan fornyes i et nytt pålegg dersom en ser behovet for dette.

Naturvernforbundet påpeker at det er vanskelig å forstå hvorfor det ikke opprettholdes lavvassføring i Vinjeåi og at lavvassføring fra Totak ikke slippes forbi Leirli, og adresserer dette som et innspill til pålegget. Å gjøre endringer i manøvreringsreglementet ligger ikke innenfor fylkesmannens påleggsmyndighet. I pågående vilkårsrevisjon for reguleringen i Tokkeåi, der vedtak fattes av Olje- og energidepartementet etter innstilling fra Norges vassdrags- og energidirektorat, kan manøvreringsreglementet tas til vurdering og eventuelt endres.

Vedtak

I tråd med varselet for øvrig og med hjemmel i Kronprinsregentens resolusjon av 8. februar 1957, vilkårenes punkt 10, pålegger Fylkesmannen i Vestfold og Telemark Statkraft å gjennomføre følgende tiltak i Tokkeåi:

1. Innen utgangen av februar 2020: Utrede og beskrive en effektiv passasje for storørret i Helvetesfossen i Tokkeåi
2. Kartlegge gytegrøper eller gytefisk for storørret i Tokkeåi ved beste praksis metodikk, i 2019, 2020 og 2021. Vi tar ikke stilling til hvilken metode som er den beste, men forholder oss til metoden som foreslås.
3. Kartlegging av ungfisk i Tokkeåi nedenfor Helvetesfossen, inkludert genetiske analyser som viser andel storørretunger, i 2020, 2021 og 2022. Metodikk og stasjoner skal være sammenlignbare med tidligere ungfiskundersøkelser i Tokkeåi.

² Kraabøl m.fl. 2015. Ferskvannsbiologiske undersøkelser i Tokkeåi og Bandakdeltaet. NINA Rapport 1050.

Undersøkelsene skal gjennomføres av et/en firma/institusjon/konsortium med relevant kompetanse innen fiske- og ferskvannøkologi, effekter av vassdragsinngrep på ferskvannøkosystemene og tiltak for å fjerne eller redusere negative effekter av regulering.

Undersøkelsene skal utføres i samsvar med norsk standard for ferskvannsbiologiske undersøkelser (NS 9455) med underliggende metodestandarder. I tilfeller hvor det skal tas i bruk metoder som ikke er standardisert, skal beste tilgjengelige metodikk ut fra vitenskapelige kriterier benyttes.

Prosjektbeskrivelse med opplysninger om prosjektansvarlige skal forelegges Fylkesmannen før avtale inngås med oppdragstaker.

Resultatene fra forundersøkelsen av fiskepassasjen skal rapporteres innen utgangen av februar 2020.

Resultatene fra gytetroptelling og ungfiskundersøkelser (inkludert genetiske analyser) skal rapporteres årlig, og rapport skal foreligge innen utgangen av mars påfølgende år. Rapportene bes publisert i oppdragstakers rapportserie og skal foreligge innen utgangen av mars for å ha tilstrekkelig tid til å gjøre endringer i prosjektet til påfølgende feltperiode eller vurdering av eventuell fornyelse av pålegget etter endt prosjektperiode. Om ikke annet avtales skal det avholdes et årlig møte for presentasjon og diskusjon av resultatene (kan gjøres som møte på Skype). Det bes om at konsesjonær tar initiativ til disse møtene når årsrapportene foreligger.

Dersom det skulle oppstå behov for å endre undersøkelsesopplegget i løpet av påleggsperioden, kan dette gjøres etter nærmere avtale eller gjennom formell endring av pålegget.

Data fremskaffet ved undersøkelser skal registreres i Vannmiljøbasen (<http://vannmiljo.miljodirektoratet.no/>). Data skal registreres så snart som mulig og senest innen én måned etter at rapporten er ferdigstilt.

Fylkesmannen vil fakturere kontroll og tilsyn med pålagte undersøkelser etter gjeldende vilkår og prosedyrer.

Klagerett

Dette vedtaket kan påklages, jf. forvaltningsloven § 28. Fristen for å klage er tre uker fra det tidspunkt dette brevet er mottatt, jf. forvaltningsloven § 29. En eventuell klage bør begrunnes og skal stiles til Miljødirektoratet, og sendes Fylkesmannen i Vestfold og Telemark.

Med hilsen

Arne Christian Geving (e.f.)
fagsjef

Irvin Kilde
rådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent

Kopi til:

Norges vassdrags- og
energidirektorat

Tokke kommune

Miljødirektoratet

Bandak Fiskelag

Tokke Jeger- og fiskeforening

Postboks 5091 Majorstua 0301 OSLO

Storvegen 60 3880 DALEN

Postboks 5672 Sluppen 7485 TRONDHEIM